

ANALYYSIT

Tulevat sukupolvet eivät ole raitistumassa

TOMI LINTONEN & PIA MÄKELÄ & JANNE HÄRKÖNEN & KIRSIMARJA RAITASALO

Johdanto

Suomalaisten juomatavoissa on tapahtunut kulu-
neiden viidenkymmenen vuoden aikana dramaat-
tisisikin luonnehdittuja muutoksia (Mäkelä & al.
2010): raittius on vähentynyt ja alkoholin sään-
nöllinen juominen on lisääntynyt. Miehillä hu-
malajuominen yleistyi vuoteen 1992, jonka jäl-
keen humalajuominen näyttää hieman harvinais-
tuneen. Naisilla humalajuominen on yleistynyt
ainakin vuosien 1968–2008 välisen ajan. Alko-
holin kokonaiskulutus kasvoi vuoteen 1990, vä-
heni taantuman ajan vuoteen 1994, kasvoi jäl-
leen hitaasti vuoteen 2005, jonka jälkeen kulu-
tus on lievästi laskenut (Päihdetilastollinen vuo-
sikirja 2014).

Myös nuorten keskuudessa juomatavat ovat
vuosikymmenten saatossa muuttuneet, mutta
muutokset ovat olleet erilaisia kuin aikuisväestös-
sä. Vuonna 1977 alkaneen seurannan ensimmäi-
set kaksi vuosikymmentä nuorten juominen pää-
piirteissään yleistyi mutta 2000-luvun kehitys on
kulkenut raittiimpaan suuntaan (Lintonen & al.
2000a; Kinnunen & al. 2013). Täysraittius 12-
ja 14-vuotiaana yleistyi vuodesta 1977 vuoteen
1985, harvinaistui vuoteen 1999, ja jälleen yleistyi
vuoteen 2013. 16- ja 18-vuotiaiden nuorten raitti-
us harvinaistui viime vuosituhannen lopulle, jon-
ka jälkeen raittiiden osuudet näistä ikäluokista
näyttävät pääsääntöisesti lisääntyneen. Alkoholin
säännöllinen juominen 12-vuotiaana on ollut hy-
vin harvinaista ainakin viimeiset neljä vuosikym-
mentä, mutta 14- ja 16-vuotiaista alkoholia vähin-
tään kuukausittain juovien osuudet kasvoivat vuo-
teen 1999, jonka jälkeen säännöllinen juominen
on harvinaistunut.

18-vuotiaiden poikien kuukausittainen juomi-
nen yleistyi vuoteen 1991, jonka jälkeen sään-
nöllisesti juovien osuus ikäluokasta on pysytellyt
vajaassa 80 prosentissa. Saman ikäisten tyttöjen

säännöllinen juominen yleistyi vuoteen 2005, jon-
ka jälkeen juominen on hieman harvinaistunut.
Tosi humalaan juomisen ajalliset muutokset nou-
dattelevat pääosin säännöllisen juomisen kehitys-
kulkua. Muut juomatapoja mittaavat valtakun-
nallisesti edustavat kyselytutkimukset (Raitasalo
& al. 2012; Liu 2013; Luopa & al. 2014) antavat
pääpiirteissään yhtenevän kuvan 13–16-vuotiai-
den suomalaisnuorten juomisesta.

Ikä on nuoruudessa erityisen voimakkaasti yh-
teydessä juomatapoihin: noin kolmannes ikäluo-
kasta aloittaa alkoholijuomien kokeilut kolmeen-
toista ikävuoteen mennessä (Hibell & al. 2012),
jonka jälkeen juominen lisääntyy yleensä noin
kolmeenkymmeneen ikävuoteen asti (Johnstone
& al. 1996; Karlamangla & al. 2006). Juoma-
tavat muuttuvat iän myötä samalla tavoin myös
Suomessa, ja ikään liittyvät muutokset ovat eri su-
kupuolilla erilaisia (Mäkelä & Härkönen 2011).
Tuoreessa suomalaistutkimuksessa tunnistettiin
viisi pääasiallista juomatavan ikään liittyvää ke-
hityskulkua (Berg & al. 2013), joista yleisin sekä
miehillä että naisilla oli tutkijoiden ”kohtuullis-
seksi” nimeämä juomisura: 16-vuotiaana alkanut
humalajuominen jatkui 32 ikävuoteen asti, jonka
jälkeen humalajuominen pysyi melko yleisenä. Ta-
vallisia kehityskulkua olivat myös humalajuomi-
sen pysyminen samalla tasolla 16 ikävuodesta 42
ikävuoteen: joko hyvin vähäisenä tai varsin yleis-
senä. Kaikkiaan on toki todettava, että juomata-
van kehittyminen on hyvin yksilöllistä (Maggs &
Schulenberg 2005); suomalaisaineistossa humala-
juomisen vähenemistä havaittiin jo ikävälillä 16–
22 vuotta sekä naisilla (11 %) että miehillä (6 %)
(Berg & al. 2013).

Juomatapojen ajallisia muutoksia voidaan eri-
tellä paitsi ikämuutoksiin, myös ajanjakso- ja ko-
horttimuutoksiin (Kerr & al. 2004). Ajanjaksoon
liittyviä muutoksia ovat Suomessa alkoholin osalta
olleet mm. kansantalouden ylä- ja alamäet 1980-

ja 1990-luvuilla sekä Viron EU-jäsenyyteen liittynyt alkoholiveron alennus vuonna 2004. Kohortilla viitataan tässä samana ajanjaksona syntyneisiin ihmisiin ja kohorttimuutokset viittaavat siihen, että yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat eri tavoin eri aikoina syntyneisiin ihmisiin (Ryder 1965). Esimerkiksi ennen 1960-luvun voimakasta alkoholinkulutuksen kasvua täysikäisyyden saavuttaneet joivat myöhemmin vähemmän kuin sen jälkeisenä aikana alkoholinkäytön aloittaneet (Mäkelä & Härkönen 2010). Suomessa Juomatapatutkimukseen perustuvassa analyysissä todettiin, että vuosina 1968–2008 uudet syntymäkohortit joivat aiempia useammin (Härkönen & Mäkelä 2011); kohorttivaikutus oli erityisen huomattava humalajuomisessa.

Kohorttimuutosten havainnoiminen on erityisen kiinnostavaa siitä syystä, että niiden avulla voidaan pyrkiä ennakoimaan väestön tulevia juomatapoja (Kerr & al. 2004). Havainnot yläkouluikäisten nuorten juomisen vähenemisestä ovat herättäneet toiveita suomalaisen juomatavan muutoksesta raittiimpaan ja vähemmän humalaan paitottuneeseen suuntaan (Härkönen 2013). Pyrimme tässä analyysissä selvittämään, ovatko yläkouluikäisissä havaitut muutokset nuorten juomatavoissa siirtymässä aikuisikään.

Menetelmät

Nuorten terveystapatutkimuksessa on kerätty valtakunnallisesti edustavilta otoksilta tietoja nuorten terveyskäyttäytymisestä vuodesta 1977 lähtien joka toinen vuosi (Kinnunen & al. 2013). Tiedot on kerätty postikyselyin helmikuun alun ja huhtikuun lopun välisenä aikana. Vastaamattomille on lähetetty alkuvuosina kaksi ja myöhemmin kolme uusintakyselyä. Vastaaminen on ollut vuodesta 2009 alkaen mahdollista myös sähköisesti. Vuonna 2013 kahden uusintakyselyn jälkeen vastaamattomille lähetettiin kaksisivuinen lyhytlomake, joka sisälsi vain keskeisimmät tupakkaan ja alkoholiin liittyvät kysymykset.

Otokset on poimittu syntymäpäivien mukaan siten, että kussakin ikä- ja sukupuoliryhmässä syntymäpäivien keskiarvo osuu heinäkuun keskelle ja ikähajonta on mahdollisimman pieni. Lisäksi on varmistettu, että eri kyselyvuosina vastaajiksi ei ole poimittu samoja henkilöitä. Otoksen ositteiden keski-ikäet ovat 12,6, 14,6, 16,6 ja 18,6 vuotta. Otokset edustavat jokaisena kyselyvuonna syn-

tymäkohortteja ja ovat toisistaan riippumattomia.

Kyselyt on toteutettu siten, että mittaukset säilyvät mahdollisimman vertailukelpoisina yli koko tiedonkeruuajan vuodesta 1977 vuoteen 2013. Lomake on sisältänyt kaksitoista sivua ja valtaosa kysymyksistä on pysynyt sanamuotoja myöten samanlaisina. Alkoholinkäyttöä koskevat kysymykset on esitetty täysin samoina kaikkina kyselyvuosina lukuun ottamatta tosi humalaa koskevaa kysymystä, joka on ollut mukana vasta vuodesta 1981 lähtien.

Vastaajien määrä on vaihdellut osin otoskoista mutta myös vastausaktiivisuudesta riippuen 2 832:sta 8 390:een (Kinnunen & al. 2013). Vastausaktiivisuus oli vuosituhaten vaihteeseen asti hyvä: keskimäärin 76 prosenttia ja passiivisimmin vastanneiden 18-vuotiaiden poikienkin keskuudessa 63 prosenttia. Tällä vuosituhatella vastausaktiivisuus on laskenut joka kyselykerralla kaikissa ikä- ja sukupuoliryhmässä, pojilla enemmän kuin tytöillä ja vanhemmilla ikäryhmillä enemmän kuin nuoremmilla. Vuonna 2013 vastausprosentti oli 44.

Koska tämän analyysin kiinnostuksen kohteena oli raittiuden lisäksi myös humalajuominen, tarkasteluun valittiin syntymäkohortit vuodesta 1967 alkaen; viimeinen tarkasteltu kohortti syntyi vuonna 1995. Esityksen selkiyttämiseksi kuhunkin kuvattuun syntymävuosisyryhmään yhdistettiin kolmen peräkkäisen mitatun kohortin tiedot: esimerkiksi ensimmäisen kohortin muodostivat vuosina 1967, 1969 ja 1971 syntyneet henkilöt. Kohortteja yhdistettäessä tunnusluvut laskettiin antamalla sama paino kullekin syntymävuosiluokalle otoskokojen ja vastausaktiivisuuden muutosten vaikutusten poistamiseksi.

Alkoholin käyttöä kysyttiin kahdella kysymyksellä, joista ensimmäisessä tiedusteltiin ”Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia? Koeta ottaa mukaan myös ne kerrat, jolloin nautit hyvin pieniä määriä alkoholia, vaikkapa vain puoli pulloa keskiolutta tai tilkan viiniä”. Vastausvaihtoehtoja oli yhdeksän alkaen ”päivittäin” ja päättyen ”kerran vuodessa tai harvemmin” sekä ”en käytä alkoholi juomia”. Toisessa kysymyksessä ”Entä kuinka usein käytät alkoholia TOSI HUMALAAN asti?” vastausvaihtoehdot olivat ”kerran viikossa tai useammin”, ”noin 1–2 kertaa kuukaudessa”, ”harvemmin” sekä ”en koskaan”. Analyysija varten näistä kysymyksistä muodostettiin muutujat, jotka kuvaavat raittiutta (”en käytä alkoholia”), juomista vähintään kerran kuukaudessa se-

kä juomista tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. Indikaattorit on todettu varsin luotettaviksi (Lintonen & Rimpelä 2001; Lintonen & al. 2004). Lisäksi muodostettiin indikaattori kuvaamaan vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan juovien osuutta niistä vastaajista, jotka ilmoittivat juovansa vähintään kerran kuukaudessa ainakin pieniä määriä alkoholia.

Tulokset

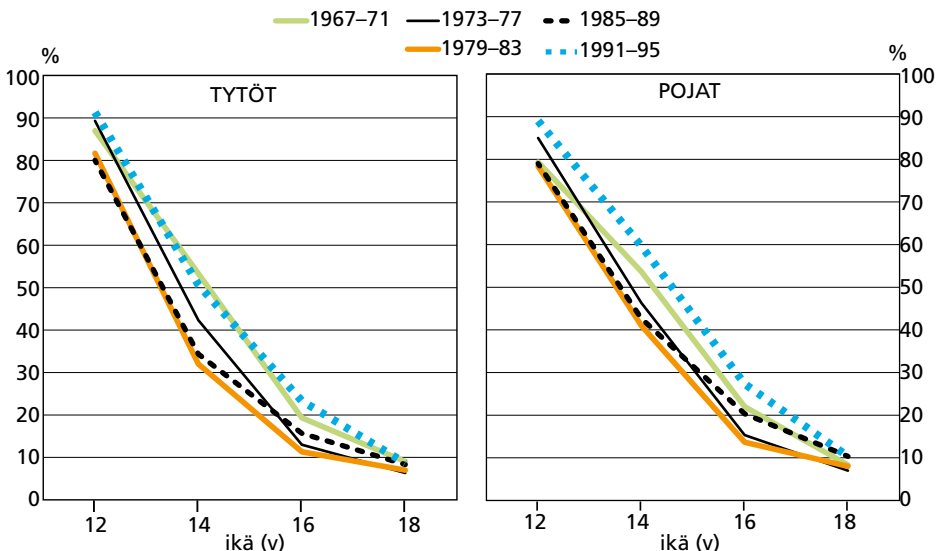
Raittius oli 12–18 vuoden iässä yleisintä vanhimmissa, vuosina 1967–1971 syntyneillä, ja toisaalta nuorimmilla, vuosina 1991–1995 syntyneillä tytöillä (kuvio 1). Pojilla raittius oli yleisintä 1991–1995 syntyneillä. Pienimmillään raittiiden osuus ikäryhmästään oli vuosina 1979–1983 syntyneillä. Kohorttien erot olivat suurimmillaan 14 vuoden iässä (tytöillä 32–53 %, pojilla 41–60 %) ja pienimmillään 18 vuoden iässä (tytöillä 6–9 %, pojilla 7–10 %).

Alkoholia vähintään pieniä määriä ainakin kerran kuukaudessa juoneiden osuudet kehittyivät samalla logiikalla kuin raittius: vuosina 1979–1983 syntyneillä juominen oli pääpiirteissään yleisempää kuin muissa kohorteissa (kuvio 2). Harvinaisinta juominen oli tytöillä vanhimmissa

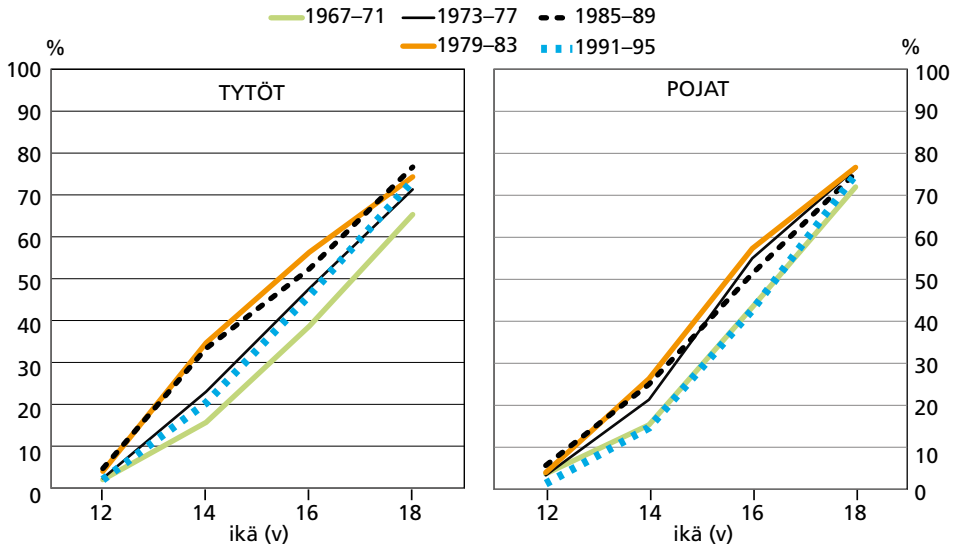
kohorteissa ja pojilla sekä vanhimmissa että nuorimmissa kohorteissa. Kohorttien erot olivat suurimmillaan tytöillä 14 vuoden iässä (16–35 %) ja pojilla 16 vuoden iässä (43–57 %). Kahdeksantoista vuoden iässä vaihteluväli oli tytöillä 65–77 % ja pojilla 72–77 %).

Harvinaisinta humalaan juominen oli vanhimmissa kohorteissa (kuvio 3); erityisen huomattavana ero tämän ja muiden kohorttien välillä näkyy tytöillä. Tytöillä humalajuomisen yleistymisen iän myötä näyttää muuttuneen. Vanhimmissa, 1967–1977 syntyneillä, humalaan juovien tyttöjen osuus ei 16 ikävuoden jälkeen kasvanut. Vuosina 1979–1989 syntyneillä tytöillä selkein humalajuomisen lisääntyminen tapahtui nuorten vanhetessa 12:sta 14:ään ikävuoteen, mutta nuorimmissa kohorteilla humalajuominen lisääntyi vasta 14 ikävuoden jälkeen. Pojilla humalajuomisen kehityskulut ovat pysyneet samankaltaisina, mutta tasot ovat vaihdelleet siten, että vanhimmissa ja nuorimmissa kohorteissa humalajuominen on ollut kaikissa ikävaiheissa harvinaisempaa kuin vuosina 1973–1989 syntyneillä.

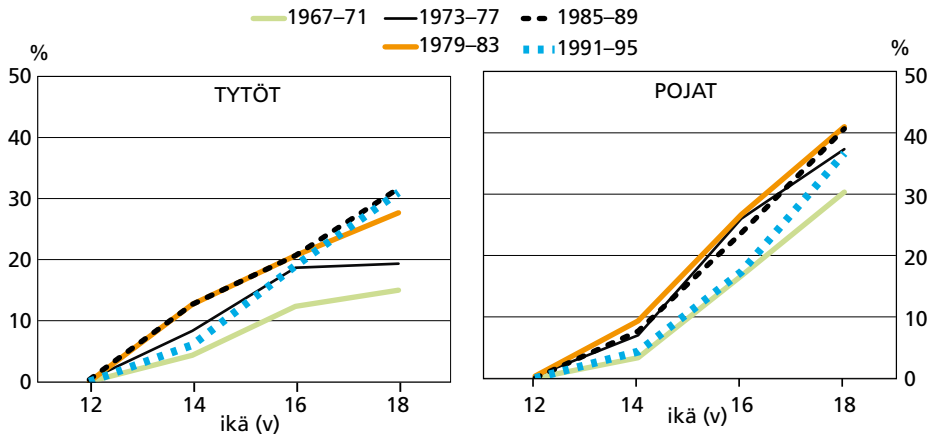
Juomisen ”humalapitoisuus” eli humalaan itsensä kuukausittain juovien osuus kaikista kuukausittain alkoholia juovista on tytöillä muuttunut kohorttien välillä eri tavoin kuin juomisen muut indikaattorit (kuvio 4). Humala muodostaa

Kuvio 1. Raittiiden osuus (%) 12, 14, 16 ja 18 vuoden iässä viidessä syntymäkohorttiryhmässä.

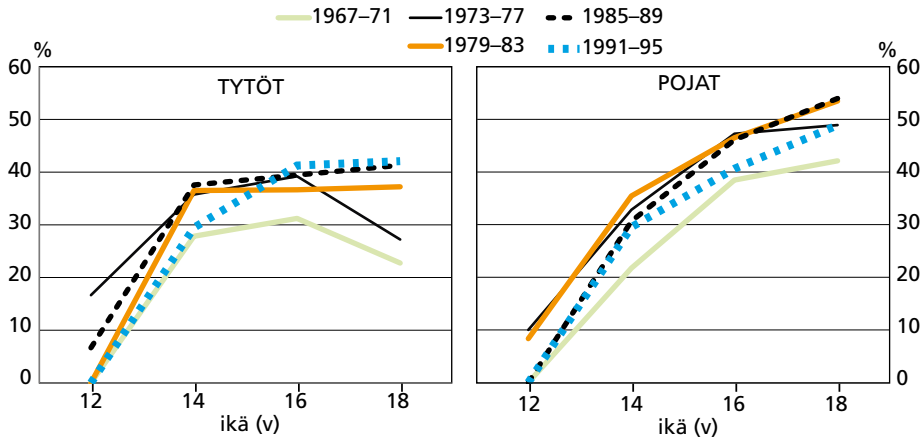
Kuvio 2. Alkoholia vähintään pieniä määriä kerran kuukaudessa tai useammin juovien osuus (%) 12, 14, 16 ja 18 vuoden iässä viidessä syntymäkohorttiryhmässä.

Kuvio 3. Alkoholia tosi humalaan asti kerran kuukaudessa tai useammin juovien osuus (%) 12, 14, 16 ja 18 vuoden iässä viidessä syntymäkohorttiryhmässä.

16 ja 18 vuoden iässä tytöillä tuoreimmissa syntymäkohorteissa (1991–1995) suuremman osuuden alkoholinkäytöstä kuin kertaakaan aiemmin. Pojilla vastaavien kohorttien humalajuomisen osuus on kaikissa ikävaiheissa vähäisempi kuin vuosina 1973–1989 syntyneillä, mutta suurempi kuin vuosina 1967–1971 syntyneillä. Humalan osuus näyttää kehittyvän tytöillä ja pojilla eri tavoin: ty-

töillä humalan osuus kaikesta alkoholin käytöstä lisääntyy 16 ikävuoteen asti, mutta pojilla kasvu jatkuu ainakin 18 ikävuoteen asti. Vuosina 1967–1977 syntyneiden tyttöjen humalan osuus väheni huomattavasti 16 ja 18 ikävuoden välillä. Humalaosuuden pieneneminen ei johdu humalajuomisen vähenemisestä vaan siitä, että yhä useammat juovat alkoholia vähintään pieniä määriä.

Kuvio 4. Alkoholia tosi humalaan itsensä kuukausittain juovien osuus (%) kaikista kuukausittain alkoholia juovista 12, 14, 16 ja 18 vuoden iässä viidessä syntymäkohorttiryhmässä.

Pohdinta

Vuodesta 1977 kerätyn valtakunnallisesti edustavan kyselyaineiston perusteella voimme todeta, että 1990-luvulla syntyneistä nuorista aiempia kohortteja pienempi osa on juonut alkoholia 12, 14 ja 16 vuoden iässä, mutta 18 vuoden iässä eroa muihin syntymäkohortteihin ei ole. Juomisen aloitusikä on siis myöhentynyt, mutta täysi-ikäisyyden rajalla juominen ja humalajuominen ovat yhtä yleisiä kuin aiemmilla kohorteilla. Alle 18-vuotiaiden nuorten raittius tuli ajan myötä harvinaisemmaksi vuonna 1967 syntyneistä kohorteista aina vuonna 1983 syntyneisiin asti, minkä jälkeen raittius yleistyi ainakin vuonna 1995 syntyneisiin kohortteihin asti. Juomisen toinen ääripää, säännöllinen humalajuominen, noudattaa samaa logiikkaa: humalajuominen 12–16 vuoden iässä oli yleisimmillään vuosina 1979–1983 syntyneillä mutta oli jälleen vuosina 1991–1995 syntyneillä yhtä harvinaista kuin vuosina 1967–1971 syntyneillä. Sen sijaan kahdeksantoista vuoden iässä näiden syntymäkohorttien juomatavat eivät ole raitistuneet. 1970-luvuilla syntyneillä tytöillä humalajuominen ei enää yleistynyt 16-vuotiaasta 18-vuotiaaksi, mutta 1980- ja 1990-luvuilla syntyneillä tytöillä humalajuominen oli täysi-ikäisyyden kynnyksellä selvästi aiemmin syntyneitä yleisempää.

Nuorten terveystapatutkimuksen asetelma antaa hyvän mahdollisuuden syntymäkohorttien juomatapojen kehityksen tutkimiseen, sillä aineiston kerääminen on suunniteltu juuri ajallis-

ten vertailujen mahdollistamiseksi: keruumenetelmät on pidetty samanlaisina ja otokset ovat toisistaan riippumattomia, mutta syntymäkohortteja edustavia. Toisaalta vastausaktiivisuuden lasku 2000-luvulla on vaikuttanut kielteisesti yleisyyksien arvioinnin luotettavuuteen. Aineistonkeruun analyysiin perustuen on todettu, että raittiita on vastanneissa ja vastaamattomissa todennäköisesti yhtä suuret osuudet, mutta tosi humalaan juominen on yleisempää vastaamattomien joukossa (Raisamo & al. 2011). Luokkakyselynä toteutettuun Kouluterveyskyselyyn (vastausaktiivisuus yli 90 %) verrattuna raittiiden osuudet poikkesivat 8.-luokkalaisten ja tämän tutkimuksen 14-vuotiaiden osalta toisistaan vain vähän, mutta tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa juovien osuudet olivat selvästi suuremmat Kouluterveyskyselyssä kuin Nuorten terveystapatutkimuksessa (Raisamo & al. 2011). Näiden kahden kyselyn tuottamien yleisyyslukujen ero ei ole muuttunut 2000-luvulla. Tämän perusteella on ilmeistä, että etenkin vanhemmilla pojilla tässä tutkimuksessa esitetyt 2000-luvun humalajuomisen yleisyysluvut ovat aliarvioita ja humalajuominen on 18 vuoden iässä todellisuudessa yleisempää. Myös Kirsimarja Raitasalo ja Jenni Simonen (2011) päätyivät monimenetelmällisessä tutkimuksessaan siihen, että alaikäisten vähentynyt juominen ei enusta vähenevää alkoholin juomista aikuisuudessa. Juomatapatutkimuksen vuoden 2008 tulokset tukevat käsitystä, että nuorten aikuisten juominen on jopa siirtynyt humalapitoisempaan suuntaan (Mustonen & al. 2009).

Alaikäisten juomisen ajallisille muutoksille ei ole juurikaan esitetty analyysiin perustuvia selityksiä, mutta mm. alkoholipolitiikan merkitystä (Lintonen & al. 2013), vapaa-ajanviettotapojen (Sweeting & West 2003; Österbacka 2010) ja kulttuurin (Lähteenmaa 2007) muutokseen viittaavia pohdintoja on esitetty. Nuorten viikkorahojen voimakas yhteys humalajuomiseen (Lintonen & al. 2000b) selitti muutoksia 1980 ja 1990-luvuilla, mutta vastaavaa analyysia ei ole viime vuosisata tehty. Vapaa-ajan käyttöön on ilmestynyt varsinkin 2000-luvulla uusia kilpailijoita digitaalisista peleistä ja harrastuksista, ja niiden yhteyteen alkoholi sopii huonosti (Pääkkönen 2002; Raitasalo & Simonen 2011). Vanhempien kontrollin osalta muutoksia on molempiin suuntiin. Yhtäältä 2000-luvun aikana vanhempien asenteet ja käyttäytyminen alaikäisten lastensa alkoholin käytön osalta ovat kiristyneet (Raitasalo & al. 2012; Raitasalo & Holmila 2014) ja alkoholijuomien myynti alaikäisille näyttää tiukentuneen (Holmila & al. 2009; Raitasalo & al. 2012), mutta toisaalta ESPAD-aineiston julkaisemattomien tietojen mukaan nuorten ajankäytöstä vanhemmat tietävät vähemmän kuin 1990-luvulla eikä vanhempien kontrolli näytä jämäköityneen (Karlsson & al. 2007; Luopa & al. 2014).

Vastikään täysi-ikäistyneiden runsasta juomista saattaa selittää muun muassa mahdollisuus alkoholijuomien lailliseen ostamiseen sekä ravintoloissa käymiseen, mahdollinen elämänmuutos opiskelijaelämään ja kotoa pois muuttaminen (Raitasalo & Simonen 2011). Nuorten naisten juominen on lisääntynyt johdonmukaisesti viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana (Mäkelä & al. 2009). Simonen (2011) totesi 18–24-vuotiaiden naisten kulttuurisen suhtautumisen alkoholiin muuttuneen: humala on aiempaa hyväksytympää. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa vahvasti siltä, että alaikäisten juomisessa havaitut positiiviset kehitysuunnat eivät ulotu 18 vuotta täyttäneiden juomatapoihin.

Erot syntymäkohorttien juomisen kehityskuluissa näyttivät pääosin yhteneviltä siten, että vuosina 1979–1989 syntyneillä juominen yleistyi vanhenemisen myötä pääpiirteissään lineaarisesti. Tarkastelun vanhimmassa (1967–1971) ja nuorimmassa (1991–1995) kohortissa juominen alkoi yleistyä vasta 14 ikävuoden jälkeen. Suomalaisilla aikuisilla havaittu juomisen pienkertojen ja humalakertojen toisistaan eroava dynamiikka (Härkö-

nen & Mäkelä 2010) muistuttaa tässä tutkimuksessa havaittua ilmiötä humalajuomisen kehityksen erityispiirteistä, tosin aikuisilla vastaavaa palautusliikettä ei ole tapahtunut. 1990-luvulla syntyneiden juomatapojen kehitykseen on saattanut vaikuttaa vuoden 2004 alkoholiverojen merkittävän laskun jälkeen alkanut Alkoholiohjelmaan liitynyt johdonmukainen alkoholipolitiikan tiukentaminen (Lintonen & al. 2013). Mutta mikä johti 1979–1989 syntyneiden nuorten juomisen yleistymiseen? Yksi mahdollinen selitys voi löytyä alkoholiasenteiden muutoksista. Aikuisväestön alkoholiasenteet liberalisoituivat Suomessa vuosina 1976–1995, jolloin 1979–1989 syntyneet eivät vielä olleet juomisen aloittamisikässä. Tämän jälkeen erityisesti alkoholipoliittiset mielipiteet alkoivat kiristyä (Härkönen & Mäkelä 2010). Voidaan ajatella, että asenteiden vapautumisaallon aikana vanhemmat siirsivät alle teini-ikäisille lapsilleen alkoholimyönteistä kulttuuria mutta kiristymisen aikana halukkuus nuorten juomisen kontrolloimiseen lisääntyi. On mahdollista, että otollinen ikä vaikutteiden saamiseen asenneilmapiiristä olisi ennen juomisen aloittamista. Koska nuorten juomiseen vaikuttavat samanaikaisesti niin alkoholipoliittiset kuin -kulttuuriset tekijät, tulevan kehityksen ennakoimiseksi olisi kiinnostavaa pyrkiä erittelemään havaittujen ilmiöiden taustoja ikä-, periodi- ja kohorttianalyysin keinoin.

Varhaisen alkoholin juomisen aloitusiän tiedetään ennustavan monia, sekä välittömiä että pitkäaikaisia haittoja (mm. Samposalo 2013; Rose & al. 2014). Tältä kannalta alaikäisten nuorten juomisen väheneminen on ollut myönteistä ja on mahdollista, että alaikäisten itselleen ja muille aiheuttamat haitat voivat vähentyä. Julkisessa keskustelussa esitetty toiveikkuus tulevasta raittiista sukupolvista ei kuitenkaan saa tukea syntymäkohorttien juomatapojen tarkastelusta kuluneiden 36 vuoden ajalta. Vaikka nuoret alle 18 vuoden iässä juovat 1970- ja 1980-lukujen syntymäkohortteja vähemmän, 18 vuoden iässä juominen on yhtä yleistä ja humalapitoista kuin aiempina vuosikymmeninä; nuorten naisten osalta jopa humalaisempaa kuin aiemmin. Alaikäistenkin kohdalla on muistettava, että vaikka kehitys on ollut myönteistä, lainsäätäjän ajatus siitä, että alkoholin juominen ei kuulu alle 18-vuotiaiden elämään, on vielä kovin kaukana todellisuudesta: 16-vuotiaista raittiita on edelleenkin vain joka neljäs.

KIRJALLISUUS

- Berg, Noora & Kiviruusu, Olli & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Lintonen, Tomi & Rahkonen, Ossi & Huurre, Taina: A 26-Year Follow-Up Study of Heavy Drinking Trajectories from Adolescence to Mid-Adulthood and Adult Disadvantage. *Alcohol and Alcoholism* 48 (2013) 4: 433–444.
- Hibell, Björn & Guttormsson, Ulf & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Bjarnason, Thorodddur & Kokkevi, Anna & Kraus, Ludwig: The 2011 ESPAD Report. Stockholm: CAN, 2012.
- Holmila, Marja & Warpenius, Katariina & Warsell, Leena & Kesänen, Minna & Tamminen, Irmeeli: Paikallinen alkoholipolitiikka. Pakka-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2009.
- Härkönen, Janne: Not a wet generation but a wet nation: The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968–2008. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2013.
- Härkönen, Janne & Mäkelä, Pia: Changes in the norms guiding alcohol use in the Finnish general population in the past 40 years. *Addiction Research and Theory*, 18 (2010):4, 392–408.
- Härkönen, Janne & Mäkelä, Pia: Age, Period and Cohort Analysis of Light and Binge Drinking in Finland, 1968–2008. *Alcohol and Alcoholism* 46(2011): 3, 349–356.
- Johnstone, Bryan & Leino, Victor & Ager, Catherine & Ferrer, Heidi & Fillmore, Kaye: Determinants of life-course variation in the frequency of alcohol consumption: meta-analysis of studies from the collaborative alcohol-related longitudinal project. *Journal of Studies on Alcohol* 57 (1996): 5, 494–506.
- Karlsson, Thomas & Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja: Alaikäisten alkoholihankintojen sietämätön helppous. Teoksessa: Tigerstedt, Christoffer (toim.): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholili- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto, 2007.
- Karlamangla, Arun & Zhou, Kefei & Reuben, David & Greendale, Gail & Moore, Alison: Longitudinal trajectories of heavy drinking in adults in the United States of America. *Addiction* 101 (2006): 1, 91–99.
- Kerr, William & Greenfield, Thomas & Bond, Jason & Ye, Yu & Rehm, Jürgen: Age, period and cohort influences on beer, wine and spirits consumption trends in the US National Alcohol Surveys. *Addiction* 99 (2004): 9, 1111–1120.
- Kinnunen, Jaana & Lindfors, Pirjo & Pere, Lasse & Ollila, Hanna & Samposalo, Hanna & Rimpelä, Arja: Nuorten terveystapatutkimus 2013: Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2013.
- Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti & Ahlström, Salme & Rimpelä, Arja & Vikat, Andres: Trends in drinking habits among Finnish adolescents from 1977 to 1999. *Addiction* 95 (2000a) 8: 1255–1263.
- Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti & Vikat, Andres & Rimpelä, Arja: The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. *Health Education Research* 15 (2000b): 3, 261–269.
- Lintonen, Tomi & Ahlström, Salme & Metso, Leena: The reliability of drinking self-reports in adolescence. *Alcohol and Alcoholism* 39 (2004): 4, 362–368.
- Lintonen, Tomi & Karlsson, Thomas & Nevalainen, Jaakko & Konu, Anne: Alcohol policy and adolescent drinking in Finland from 1981 to 2011. *Alcohol & Alcoholism* 48 (2013): 5, 620–626.
- Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti: The validity of the concept of “self-perceived drunkenness” in adolescent health surveys. *Journal of Substance Use* 6 (2001): 3, 145–150.
- Liu, Yang: Adolescents’ alcohol use and smoking in Beijing, China: Implementing the HBSC Study and comparing socioeconomic inequalities with Finland. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2013.
- Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Matikka, Anni & Vilkki, Suvi & Jokela, Jukka & Laukkarinen, Essi & Paananen, Reija: Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000–2013. Kouluterveyskyselyn tulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Lähteenmaa, Jaana: Jos alkoholikäyttö olisikin “out”. Teoksessa: Tigerstedt Christoffer (toim.): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholili- ja huumeutkijain seura ja Nuorisotutkimusverkosto, 2007.
- Maggs, Jennifer & Schulenberg, John: Initiation and course of alcohol consumption among adolescents and young adults. *Recent Developments in Alcoholism* 17 (2005): 29–47.
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri: Miten suomalaisten alkoholin käyttötilanteet ovat muuttuneet 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2009): 4, 387–399.
- Mäkelä, Pia & Härkönen, Janne: Miten juominen muuttuu iän myötä? Teoksessa: Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): Suomi juo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Huhtanen, Petri: Suomalaisten alkoholinkäyttötapojen muutokset 2000-luvun alussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2009): 3, 268–289.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Huhtanen, Petri: Miten Suomi juo? Alkoholinkäyttötapojen muutokset 1968–2008. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): Suomi juo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Päihdetilastollinen vuosikirja 2014 – alkoholi ja huumeet. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Pääkkönen, Hannu: Mihin koululaisten aika kuluu? *Hyvinvointikatsaus* (2002) 4: 2–9.
- Raisamo, Susanna & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Tiirikainen, Mikko & Rimpelä, Arja: Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2011.
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja: Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasva-

- tuskäyrännöt. Teoksessa: Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari: Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Ahlström, Salme: Nuorten päihteiden käyttö sekä käsitykset niihin liittyvistä riskeistä ja saatavuudesta Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012): 1, 72–80.
- Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni: Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisen juominen lisääntyy. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011): 1, 17–29.
- Rose, Richard & Winter, Torsten & Viken, Richard & Kaprio, Jaakko: Adolescent Alcohol Abuse and Adverse Adult Outcomes: Evaluating Confounds with Drinking-Discordant Twins. Alcoholism: Clinical & Experimental Research 38 (2014): 8, 2314–2321.
- Ryder, Norman: The cohort as a concept in the study of social change. American Sociological Review 30 (1965): 6, 843–861.
- Samposalo, Hanna: Juomatapojen yhteys alkoholihaittoihin ja riskikäyttäytymiseen 14–16-vuotiailla nuorilla. Tampere: University of Tampere, 2013.
- Simonen, Jenni: In control and out of control. The discourse on intoxication among young Finnish women in the 1980s and 2000s. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 28 (2011), 2:131–147.
- Sweeting, Helen & West, Patrick: Young People's Leisure and Risk-Taking Behaviours: Changes in Gender Patterning in the West of Scotland during the 1990s. Journal of Youth Studies 6 (2003): 4,391–412.
- Österbacka, Eva: Familjens tidsanvändning – fokus på barn och unga. Teoksessa: Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.): Perhepiirissä. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 2010.

TIIVISTELMÄ

Tommi Lintonen & Pia Mäkelä & Janne Härkönen & Kirsimarja Raitasalo: Tulevat sukupolvet eivät ole raitistumassa

Suomalaisten juomatavoissa on tapahtunut kuluneiden viidenkymmenen vuoden aikana dramaattisiksikin luonnehdittuja muutoksia: raittius on vähentynyt ja alkoholin säännöllinen juominen on lisääntynyt. Myös nuorten keskuudessa juomatavat ovat vuosikymmenen saatossa muuttuneet, mutta muutokset ovat olleet aikuisväestöstä eroavia. 1970-luvun lopulla alkaneen Nuorten terveystapatutkimuksen seurannan ensimmäiset kaksi vuosikymmentä nuorten juominen pääpiirteisään yleistyi, mutta 2000-luvun kehitys on kulkenut raittiimpaan suuntaan. Tutkimme Nuorten terveystapatutkimuksessa kerätyn valtakunnallisesti edustavan aineiston perusteella, ovatko yläkouluikässä havaitut muutokset nuorten juomatavoissa siirtymässä aikuisikään.

Vuodesta 1977 joka toinen vuosi kerätyn kyselyaineiston perusteella voimme todeta, että 1990-luvulla syntyneistä nuorista aiempia syntymäkohortteja pienempi osa on juonut alkoholia 12, 14 ja 16 vuoden iässä, mutta 18 vuoden iässä eroa muihin syntymäkohortteihin ei ole. Juomisen aloitusikä on siis myöhentynyt,

mutta täysi-ikäisyyden rajalla juominen ja humalajuominen ovat yhtä yleisiä kuin aiemmillä syntymäkohorteilla. Varhaisen alkoholin juomisen aloitusiän tiedetään ennustavan monia, sekä välittömiä että pitkäaikaisia haittoja. Tältä kannalta alaikäisten nuorten juomisen väheneminen on ollut myönteistä ja on mahdollista, että alaikäisten itselleen ja muille aiheuttamat haitat voivat vähentyä.

Julkisessa keskustelussa esitetty toiveikkaus tulevasta raittiista sukupolvista ei kuitenkaan saa tukea syntymäkohorttien juomatapojen tarkastelusta kuluneiden 36 vuoden ajalta. Vaikka nuoret alle 18 vuoden iässä juovat 1970- ja 1980-lukujen syntymäkohortteja vähemmän, 18 vuoden iässä juominen on yhtä yleistä ja humalapitoista kuin aiempina vuosikymmeninä; nuorten naisten osalta jopa humalaisempaa kuin aiemmin. Kulttuuri ei siten ole muuttunut vähemmän humalaa suosivaan suuntaan. Alaikäistenkin kohdalla on muistettava, että vaikka kehitys on ollut myönteistä, lainsäätäjän ajatus siitä, että alkoholin juominen ei kuulu alle 18-vuotiaiden elämään, on vielä kovin kaukana todellisuudesta: 16-vuotiaista raittiita on edelleenkin vain joka neljäs.